Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет ӧрт, „Ямде лий" редакций

ВЛКСМ Центральный Комитетын IX Пленумын пашаже нерген

Информационный увертарымаш

Кодшо кечылаште ВЛКСМ Центральный Комитетын IX Пленумжо пытен.

Пленум тыгай йодыш-шамычым обсудитлен:

а) Свердловский ден Горьковский областьласе комсомольский организаций-шамычын государственный ден озанлык пашаште участвоватлымышт нерген.

б) Школышто комсомолын пашаже нерген.

в) Комсомольский организацийлаште оборонный ден физкультурный паша нерген.

г) Шемер депутат-шамычын верысе Советлашкышт сайлаш ямдылалтмаште да эртарымаште комсомольский организаций-шамычын участвоватлымышт нерген.

Йодыш-шамычым обсудитлымек соответствующий решений-шамычым приниматлыме.

Пленум ВЛКСМ ЦК секретарь-шамычлан Наседкин Ф. И., Романов Н. Н. йолташ-шамычым сайлен.

Пленум Наседкин Ф. И. йолташым Пленум ден ВЛКСМ ЦК бюро составыш пуртен.

Пионерский активым кузе сайлаш

Мемнан республикыште пионерский активым сайлымаш 5 сентябрьыштак тӱҥалын. Тиде—пионерский организацийын илышыштыже пеш кугу политический паша лийын шога. Пионерский актив сайлымашым сайын ямдылалтын эртараш кӱлеш. Сайлымашлан лӱмын пырдыж газетым лукман. Тушто пионерский отрядын, звенан сай пашашт ден ситыдымашыштым раш ончыктен возаш кӱлеш.

Южо вожатый - шамыч сайлымашым кузе тӱҥалаш, манын ӧрыт. Тиде пашам звено гыч тӱҥалман. Сайлымаш сбор нерген пионер-шамычлан ончылгочак увертарыман. Сборышто звено вожатый 15—20 минут наре отчетым ышта. Отчетышто кодшо ийысе пашаште улшо ситыдымаш-шамычым, мыняр пионер оборонный значок-шамычлан нормым сдатлен, отлично тунемше ден сай общественник-шамычым ончыкташ кӱлеш. Тыгак посна пионерын поведенийжымат ончыктыде кодман огыл.

Отчет деч вара критика ден самокритикым шараш кӱлеш. Тидын деч вара звено вожатыйым сайлыман.

Посна йолташ - шамыч вожатыйлан отличникым гына сайлыман, манын шонат. Тиде йоҥгылыш. Южо йоча тунемаш пеш кертеш, а пашам организоватлен ок мошто. Садлан ме пионер-шамыч коклаште пашам организоватлен моштышым, авторитетный пионерым сайлышаш улына. Но чыла вереак тидым огыт шукто. Теве шукерте огыл Йошкар-Ола район, Медведево средний школышто звено вожатый сайлымашым отрядной сборышто эртареныт. Тыште вожатыйын отчетшымат колыштын огытыл. Тиде йӧршеш йоҥгылыш.

Ынде отряд советым сайлыме нерген. Отряд советым сайлаш эше утларак да сайрак ямдылалтман. Отрядной сборышто отряд совет председатель отчетым ышта. Отчетым обсуждатлымеке отряд совет составым сайлымаш тӱҥалеш. Отряд совет составыш отряд совет председатель, отрядын пырдыж газет редакторжо общий отрядной сбореш открытый голосований дене сайлалтыт. Отрядной вожатый да звеньевой вожатый - шамыч сайлалтде отряд совет составыш пурат.

Классный организаторым сайлыме деч ончыч. Классный руководитель йоча-шамычлан сайлыме нерген положенийым умылтара. (Йошкар-Ола, 7-ше номеран школ, 7-ше „Б" класс).

Коля—классный организатор

7-ше классыште классный организаторым сайлаш тӱҥалмек, чыла тунемшат Михеев Колям сайлена, манын ик йӱк дене каласеныт. Тыге Коля Михеев тений классный организаторлан сайлалте.

Коля чыла тунемшыланат сай йолташ. Тудо кодшо тунемме ийыштат классный старосталан шоген. 6-шо классым „Похвальный грамотам" налын тунем пытармек, Колян кумылжо эше чот нӧлталте. Тудо йолташышт - шамычын сайын тунемшышт верчат тырша. Пырля шинчыше Бусыгин Пашка йолташыже дене ӱмасек соревноватлат. Пашкат кодшо ийым отлично тунемын пытарен.

Классыште чылаже 38 тунемше улыт. Нуно кызыт чыланат соревноватлат. Адак нунын класс 6-шо классым соревнованийыш ӱжын.

Ӱмасе семынак тений тунеммаште ваш-ваш полшымашым организоватлаш, походым, экскурсийым ышташ—Колян тӱҥ шонымашыже. Оборонно-физкультурный паша кодшо ийын начар каен шоген. Тений классыште оборонный значок-шамычлан нормым сдатлымашым кӱлеш семын организоватлашлан тудо уло вийын пижын.

Р. АНДРЮШ.

Йошкар-Ола,
2-шо №-ан НСШ.

Ученический комитетым сайлыме

14 сентябрьыште Йошкар-Оласе 6-шо номеран средний школышто ученический конференций эртаралтын. Конференцийыш кажне классын представительышт—отличник да сай общественник-шамыч погыненыт.

Конференцийыште школын директоржо Степан Кондратьевич Полысалов „Школлаште ученический организаций-шамыч нерген положенийым" сайын умылтарыш.

Варажым ученический комитетым сайлыме. Ученический комитетыш 7 тунемшым—В. Трефилов, М. Царантай, В. Виноградов, Базунов, Г. Смехов, Прадедовам сайлыме. Нуно чыланат сайын тунемыт да активный общественник улыт.

Ч. Сима.

У предметым вучем

Кызыт „Всеобщий воинский обязанность нерген" у закон лектын. Тыште 5-ше, 6-шо, 7-ше класслаште тунемше-шамычын начальный военный пашалан туныктымо нергенат каласыме. Тиде законым мый пӱтынь советский школьник-шамыч семынак кугу куанымаш дене вашлийым. Вашке ме у предметым тунемаш тӱҥалына—ме шкенан чот йӧратыме Родинам аралаш ямдылалт кушкына. Тиде мыланна почет да кугу куанымаш!

Мый у предметым туныкташ тӱҥалмым чытен керт де вучем да тиде предмет дене лач отличнын гына тунемаш тӱҥалам.

Родина аралаш ямдылалт кушмаш паша кажне тунемшын честь пашаже лийже. Кӱлеш годым советский школьник - шамыч шке иза ден ачашт-шамычлан полшен кертышт.

Туманов Володя.

Йошкар-Ола район,
Медведево средний школа,
7-ше „Б" класс.

У пионерский актив пашаш пижын (Йошкар-Оласе 6-шо школа, 1-ше №-ан отряд).

СНИМКЫШТЕ (шола гыч пурлашке): КЛИНОВИЦКАЯ ЛИДА, АНУЧИН ТИМА, СМИРНОВ ЖЕНЯ, ИВАНОВ АЛЕК, КОМАНИНА ВЕНА, ШОЛИНА ВАЛЯ (отряд совет председатель) да КОРЯКИН ГЕРА. Нуно отрядын спискыжым ыштат.

Кузе ме соревнованийым тӱҥалын улына

Мыйым классный организаторлан сайлымекак пашалке пижым. Классный руководитель Ольга Антоновна дене пырля социалистический соревнованийым кузе организоватлышаш нерген кутырышым. Варажым классный погынымашыште кажне тунемше-шамычлан обязательствым налман манын решитлышна. Пытартыш классный погынымашыште 7-ше „Б" класс дене ыштыме договорым обсуждатлышна да пеҥгыдемдышна.

Шукерте огыл мемнан класслан куснылшо йошкар знамям пуышт. Тиде знамям тунеммын первый кечыже гыч 10 сентябрь марте кече кодыде школыш коштмылан да сай успеваемостым ончыктымылан пуэныт. Классный журналеш шындылме оценка-шамыч теве могай улыт: „отлично" ден „хорошо"—40, „посредственно"—27. Но эше „плохат" шагал огыл — 6 уло. Но ме „плохо" ваштареш чот кучедалаш пижына.

Матросов Аркадий,

7-ше „А" классын классный организаторжо.
Медведево средний школа,
Йошкар-Ола район.

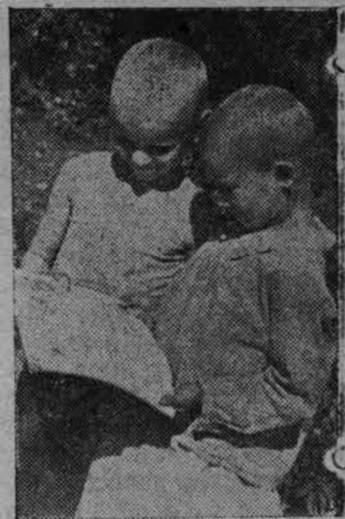

Нине кок первоклассница-шамыч—МИХЕЕВА ГАЛЯ ден МИХЕЕВА НАТАША. Нунылан „Букварь" пеш келшен. (Косолапово район, „Темп" колхоз).

Фото А. Овечкинын.

85

1939 ий 31 августышто СССР Верховный Советын заседанийыштыже нападатлаш огыл нерген советско-германский договорым ратифицироватлыме нерген В. М. Молотов йолташын увертарымыжым умылтарена

Тений 31 августышто СССР Калык Комиссар-шамыч Совет председатель да иностранный паша Калык Комиссар В. М. Молотов йолташ Союз Совет ден Национальность Советын пырля заседанийыштыштыт нападатлаш огыл нерген советско-германский договорым ратифицироватлыме нерген увертарен. Советский правительство главан тиде увертармашыжым депутат-шамыч да Сессийыште лийше уна-шамыч кугу вниманий дене колыштыныт.

Международный обстановкын кызыт пеш напряженный улмыжым ончыктен, Молотов йолташ депутат-шамычлан Англия, Франция да Советский Союз коклаште ваш полшымо пакт нерген переговор кузе каймым раш увертарен.

Тиде переговор ныл тылзе жап шуйнен, но нимогай успехат лийын огыл: сенгаш лийдыме препятствийыш логалын.

Ваш полшымо пакт агрессор-шамычын нападатлымышт ваштареш кӱлеш мерым палемдышаш ыле. Тыште Польшам нападений деч аралыше военный мер нерген палемдалтшаш улмаш. Англия ден Франция Советский Союзлан кӱлеш полышым пуаш келшат ыле гын, мемнан Советский Союзнат Польшылан полшаш ямде ыле. Но Польша мемнан полыш деч отказатлен. Тыге лектын: пуйто Польшылан полыш ок кӱл. А вет тиде полышын кӱлешыже чылалан раш. Варажым советский правительство Польшылан Советский Союзын полышыжо чынжымак кӱлеш манын каласаш Англия ден Францийлан кӱштен. Но Английжат, Францийжат тидым ыштен огытыл велэ огыл, но даже поляк-шамычын ойыштым пенгыдемденыт.

Переговор годым Англия ден Францийын правительствышт тӱрлӧ семын чояланенит, иктаж-могай обязательство деч шылаш тӧченыт да война тӱҥалеш гын, СССР-ым шкетшым кодаш шоненыт.

Англия ден Франция, ик шот дене, ваш полшымо пакт нерген переговорын кӱлешлыкшым да серьезностьшым шкеак эн ончыч каласеныт да СССР деч тиде пашашке серьезнын относитлаш да тиде вопросым вашке разрешитлаш йодыныт, а вес шот дене, тиде переговорым шкеак шуеныт да тышке серьезнын относитлен огытыл. Политический переговор дене пырля военный переговорат эртараш решитлыме улмаш. Англия ден Франция СССР-ыш военный миссийыштым колтеныт. Но нунылан определенный полномочийым пуэн огытыл. Нине миссий-шамычын даже иктаж-могай военный конвенцийым подписатлашат правашт лийын огыл.

Вара тыште мо мешаен? Молан Англия ден Франция шкеныштым нимолан йӧрдымын кученыт? Келшыдымашыже кушеч лектыныт?

Молотов йолташ тидын нерген умылтарен:

„Ик могырым, английский ден французский правительство-шамыч агрессий деч лӱдыт да тидлан лийын Советский Союз дене ваш полшымо пактым иметлынешт ыле, вет тиде нуным шкеныштым виянгда, вет тиде Англия ден Францийым виянгда. Но, вес могырым, английский ден французский правительство-шамыч лӱдын шогат: СССР дене ваш полшымо серьезный пактым заключитлымаш мемнан элым виянгден кертеш, Советский Союзым виянгден кертеш, тидыже нунын позицийыштлан ок отвечатле улмаш. Признатлаш логалеш, тиде лӱдмашышт нунын моло соображенийыштым сенген. Англия ден Францийын ончыктымышт почеш действоватлыше Польшан позицийжымат тидын дене гына умлаш лиеш".

Вот молан переговор кӱрылтын.

Англия ден Францийын мемнан дене ваш полшымо нерген пактым заключитлымышт шуын огыл гын, переговор тупикыш логалын гын, мирым аралаш да Германия ден СССР коклаште война дене лӱдыктымашым корангдашлан мемнан правительство вес корно дене каен.

Первояк—мемнан правительство Германия да СССР коклаште нападатлаш огыл нерген договорым заключитлаш решитлен.

Кокымшо—Германия мемнан эл деке шкенжын внешний политикыжым вашталтен.

Ме моло эл-шамыч деке шкенан политический отношенийнам мудрый Сталин йолташын туныктымыжо семын ыштена: Советский Союз чыла эл-шамыч дене паша кыл кучымашым пенгыдемдышаш верч шога. Тиде жапыштак осторожностьым эскерыман да еҥын кидше дене шокшым удырен налаш тунемше, война провокаторжо-шамычлан мемнан элым конфликтыш шупшаш эрыкым пуман огыл.

Партийын XVIII с'ездыштыже, тений март тылзыште, Сталин йолташ Германия ден Советский Союз коклаште войнам ылыжташ да тидын дене шкешт пояш шонышо западноевропейский политик-шамычым разоблачитлен. Сталин йолташ эше тунамак Германия ден СССР коклаште враждебный огыл да поро отношений лийын кертме нерген вопросым шындыш. Тыгерак, Сталин йолташын исторический ончык ужмашыже чаплын оправдатлалте.

Тений шошым германский правительство торгово-кредитный переговорым уэш тарваташ ойым луктын. Вот и 1939 ийын 19 августышто Германия ден СССР коклаште торгово-кредитный соглашенийым подписатлыме.

Тиде торгово-кредитный соглашений мемнан эллан

пайдале, тудо мемнан калык озанлыклан да Советский Союзым аралымашлан келшыше.

Варажым германский правительство мемнан эл дене тыгак политический отношенийымат саемдаш шонымыжым каласен. Советский калыкын интересыжым шотыш налын, мир верч нойыде кучедалын, советский правительство Германия дене нападатлаш огыл нерген договорым заключитлаш келшен. Тиде договорым те, йоча-шамыч, газетлаште лудын улыда. Тудым Москваште 23 августышто заключитлыме.

Молотов йолташ шке увертарымаштыже тыге ойлен: „Нападатлаш огыл нерген советско-германский договорын тӱҥ значенийже тыште: Европын кок эн кугу государствыже-шамыч нунын коклаште враждалан мучашым пыштыме, войнан угрозыжым корангдыме да ише коклаште мирно илыме нерген договоритлалтыныт. Тидын дене, Европыште лийын кертшаш военный столкновений-шамычын полашт аҥысиремеш. Европыште военный столкновений-шамычым избежатлаш даже ок лий гынат, нине военный действий-шамычын масштабышт ынде ограниченный лиеш. Тыгай положений дене Европышто всеобщий войнам ылыжтыше-шамыч велэ довольный лийын огыт керт..."

Кӧ всеевропейский пожарым ылыжташ тырша, тудлан велэ Германия ден СССР коклаште нападатлаш огыл нерген договор ок келше. Молотов йолташ депутат-шамычлан каласен, кузе капиталист-шамычын слугашт—социалистический партий-шамычын заправилышт да Америкын, Английын, Францийын буржуазный газетышт-шамыч пашан чын тӱсшым лавырташ тыршат. Германия ден СССР коклаште поро отношений уэш тарватымашым кӱрлашлан нуно договорлан ӱшаныдымыштым шаркалат. Тидым нуно СССР-ым войнаш шупшашлан, мирым шалаташлан ыштат.

Советский Союз—кугу да виян держава. Тудо международный илышлан кугу влияниян. Мемнан деч посна международный отношенийын важный вопросыжо-шамычым решатлаш ок лий. А кӧ мемнан деч посна ышташ тӧча—тудо пурен кая.

Советский Союз шкенжым аралаш эре ямде. Тудо Советский Союзысо калык-шамычын интересышт дене ыштaлтше шкенжын самостоятельный политикыжым эртарен да эртара.

Шкенжын увертарымашыжым Молотов йолташ тыгерак кошартен: „Нападатлаш огыл нерген советско-германский договор Европын развитийыштыже савыртышым, Европын кок эн кугу государствыже-шамычын коклаштышт отношений саеммаш могырыш савыртышым ончыкта. Тиде договор мыланна Германия дене война дене угрожатлымашым корангда, Европышто военный столкновений лийме верым шагалемда да тыгак всеобщий мирлан служитла велэ огыл, —тудо мемнан вийнан угыч кушмашыжлан, мемнан позицийнан пенгыдемдашмтыже, международный развитийлан Советский Союзын влияний жын умбакыжат кушмашке полшышаш. Тыште договорын посна пунктлашыже шогалмашын кӱлешыже уке. Договорым те СССР-ын первостепенный политический документ семын одобритледа манын, Совнарком ӱшанен кертеш. **(Сово кырымаш)**.

Калык Комиссар-шамыч Совет нападатлаш огыл нерген советско-германский договорым Верховный Советлан ончаш пуа да тудым ратифицироватлаш предлагатла. **(Кӱдырчӧ гай кужу жап совым кырымаш. Чылан шогалыт)**".

Те, йоча-шамыч, шинчеда, СССР Верховный Совет тыге пунчалын: правительствын внешний политикыжым одобритлаш, 1939 ийын 23 августышто Москваште заключитлыме Советский Социалистический Республик-шамыч Союз ден Германия коклаште нападатлаш огыл нерген договорым ратифицироватлаш:

Йоча-шамыч, тыланда тыште умлыдымо мут-шамыч верештыт. Нуно теве мом ончыктат:

ПАКТ—договор, келшымаш.
МИССИЯ—специальный поручений дене колтымо енгшамычын группышт.
КОНВЕНЦИЙ—специальный содержанийан договор.
РАТИФИЦИРОВАТЛЫМАШ—договариватлыше государство-шамычын кӱшыл властьышт дене договорым утвердитлымаш.
КОНФЛИКТ—ваш келшыдымаш, сырымаш.

Китайский армийын боецше. Фото Р. Карменын.

Ученический комитетлаш сайлымаш тӱҥалын

15 гыч 20 сентябрь марте школлаште ученический комитет-шамычым сайлымаш тӱҥалын.

Ученический комитетын пашаже кугу. Тудо пашам сайын ышташ тӱҥалеш гын, школышто успеваемость, дисциплина, общественный, оборонно - физкультурный паша кӱлешын каяш тӱҥалеш. Садлан комитетыш эн авторитетан, примерный да активный тунемше-шамычым сайлаш кӱлеш.

Давид Сасунский

Армянский калыкын эпосшо— „Давид Сасунскийлан“ тӱжем ий темме лӱмеш

Армянский калык эпос гыч отрывок-шамыч

Давид кӱртньӧ кемым йолешше чиен,
Давид кӱртньӧ пондым кидеш кормыштен,
Пасушко Давид нангаен кӱтӱм,
Коден пасуэш шорык-влакым Давид,
Мыняр ыле меранг дене пире да рывыж—
Чодрасе зверь-влакым чылаштым тунам
Шке декше конден, да кӱтӱшкӧ ушен.
Кастене поктен олашке конден.
Тидым ужын тунам лӱдын пӱтынь ола—
Тӱкыленыт капкам, пӧрт гыч ок лек иктат.

Давид кӱй ӱмбаке вуйжым пыштен
Юалге мландешак мален пасуэш.
Ӱжара тӱр ден миен тушко Ован.
Ужеш: курыклаште лын коштын Давид:
Кӱртньӧ кемже йӧршеш кушкедалтын пытен,
Кӱртньӧ пондыжо йӧршын пытен тодыштат.

Каласа:—Давид, кузерак пашат?—
Давид вашешта: „Йӧратем мый шем шорык кӱтӱм,
Но сар шорык кӱтӱм ужмемат огеш шу.
Йӧсӧ ыле чодраште мылам нуным погаш.“
Ован пелештен:—Сар тӱсанжым тый кодо
Нуно каргыме улыт,
Шкеак кайшыштым мӧнгыш нангай!
Кӱтӱзо лиеш Давид адак кечылан.
Курыклашке кӱтӱм адак поктен.
Мыняр тигр верештын, маска дене лев—
Шке декше конден да кӱтӱшкӧ ушен,
Кастене поктен олашке конден.
Тидым ужын тунам лӱдын пӱтынь ола—
Тӱкыленыт капкам, пӧрт гыч ок лек иктат.
Давид мландыш возын, эр марте мален.
Ужара ден миеныт ола гыч чылан
Да ойлат:—Мемнам колышт тый, Дзен-Ован!
Ме пире тӱшкаж деч чот лӱдына,
Меранг, маска тӱшкаж дечат.
Ован каласа: „Лӱдыда гын чынак,
Каем да Давидым мӧнгеш пӧртылтем.“
Каен, конден Давидым мӧнгеш,
Кочкыш налме сравочым, кинде налме сравочым
Пуэн Давидлан, тыгерак ойлен:
—Уна-шамыч толмеке тый киндым пуэт,
А киндым кочмекышт капкаш ужатет.

Кынелын Кобзадин, Мысрамелик дек каен.
Ӱдрамаш-влак ончат: Кобзадин толеш,
Пуйто ночын умшажым элнен воштылеш.
Чылан маныт: „Шым ий годсо йозакым поген.“
Кобзадин нунын деке миен лишкырак,
Ужын улыт чылан, тудын тӱрвыж уке,
Тудын пуйжым кыреныт шкенжын сангаш.
Ойлат нуно чылан:
„Тый кужеч, Кобзадин, тыге лӱнгышт толат?“
Кобзадин вашештен:
„Мый кужеч лӱнгышт толмемым палаш,—
Вет Сасунский эл веч толеш вӱд ташлымаш.
Мысрамелик дек вара каен да ойлен:
„Шым ий годсо йозакым ок тӱлӧ Давид.
Ойла тыйын нерген: мом шона—тек ышта.“
Мысрамелик бирюг-влакым колтен,
Войскам погаш, кеч кушташ кычкыраш:
„Мылам кӱлеш погаш тӱжемат пелэ
Угыч шочшо йочам,
Мылам кӱлеш погаш тӱжемат пелэ
Рвезе енглам,
Мылам кӱлеш погаш тӱжемат пелэ
Шем пондашан енг-влам,
Мылам кӱлеш погаш тӱжемат пелэ
Ош пондашан енг-влам.“
Ойлен, поген, чылам иктыш конден,
Войскам Сасун олаш нангаен.
Палаткым пеш шуко чымен пасуэш,
Да Ован дек гонец-влакшым колтен
Каласен:—Ован!
Тӱлет гын йозакым, тӱлӧ честнын тый,
А от тӱлӧ—каем да Сасуным шалатем.
А Мысыр вес велан ыштем вес олам,—
Каласен Ован: „Ынена кучедал,
Лачак ямде мемнан Давид кредалаш,
Тый вучалте, туркалте—туд деч йодына.“
Давид пелештен: „Ачамын казнажым ом пу,
Мысрамелик мом шона тек ышта.“
Давидлан Ован тунам каласен:
—Тыге гын, Давид, тиде йӱдым олаш
Нуно толыт, кержалтыт, олам шалатат.—
Давид вашеш:
„Чылан кайыза мӧнгыш,' вочса малаш,
А мый кредалаш эрдене каем.“
Волгалтшаш ден кынелын, пикш ден йонгежым налын,
Лач каяш тарванен, кува ойла:
—Тый кушко, Давид?—А Давид вашеш:
„Мысрамелик ден каем кредалаш!“
—Тыйын уло моэт? Лачак пикш ден йонгеж.
Мысрамелик ден тыге мо шонет кредалаш?
Джалали лӱман имне ачатын улмаш.
Волгынчо—меч, вуйысо упш,
Шӧртньӧ мыжер, ал пота.
Ован дек тунам Давид миен,
Кидшым нӧлталын, сога гыч кугызажым кучен,
Кугызажын йолжат мланде деч ойырлен,
„Тыйдечет, кугызай мый йодам:
Джалали имным,
Вуйысо упшым,
Шӧртньӧ мыжерым,
Ал потам!
Сай мут дене от пу гын, виеш налам!“
Вашештен Ован:—Йӧршын йом, Давид!
Шкендын огыл мутет—ала кӧ туныктен.
Тудо жап деч вара, кунам колыш ачат,
Ужын омыл нигушто мый Джалалим,
Мысрамелик деч лӱдын вӱташ ашненам,
Мысрамелик деч лӱдын омсам ыштенам,
Мый кӱшыл окна гыч кочкаш пуэнам,
Если тале улат, если властный улат,
Тый ошкеде—омса тыланет почылтеш.—
Каен Давид, тошкалын тазан,
Тошкалын тазан, шырпешталтын стена.
Шонен имныым эрде гыч вӱчкалташ,
Но имне Давидым лупшалын сырен,
Шелын пырдыжеш—пырдыж сӱмырлен.
Давид мӱгырен, кычкырен шортын колтыш:
—Ах, ынде мом ышташ, тый кӧн улат, Джалали!
Шоненам мыйым сарыште тый утарет.—
Юмо шӱдымӧ ден тыге имне ойлен:
„Чылт тыгак гын, Давид, служитлем тыланет,
Ачат колымо час гыч тӱналын эре.
Ован кугызат коштеден мый декем
Тюрьмасыла мыйым ашнен.
Тый шотка ден эрыкте сайын капем“.
Вӱчкалтен Давид имныым эрде гыч,
Пулвуй марте йыр-ваш чыве терыс улмаш,
Но кечышке имныым луктын Давид,
Кудал колтыш дворецын капкашке шумеш.
Лектын тушко Ован, мо кӱлешым конден:
Вуйысо упшым,
Шӧртньӧ мыжерым,
Ал потам,
Волгынчо—мечым...“

КАЗАКОВ МИКЛАЙ кусарен.

Кугу пайрем

„Сасун“ „Цасум“ армянский йылме дене пеш чот шыдешкымым ончыкта. Сасун — средневековый Армениййын ик областьше. Тудо кугу курык ден чодра коклаште улмаш.

Кум курым годсек (VII—IX) араб-шамыч армянский калыкым пызыреныт. Эрыкым йӧратыше армянский калык шкенжын угнетательже-шамыч ваштареш кынелын. Тиде кредалмашым сасунец-шамычын ныл поколенийышт—изак-шоляк Санасар ден Багдасар, Кугурак Мгер, Давид, Изирак Мгер вуйлатеныт.

Тудо героический жап нерген, армянский калыкын вес элла гыч толшо насильник-шамыч ваштареш шогалше богатырьышт нерген пеш кугу эпос — „Давид Сасунский“ каласкала.

Родиным йӧратымаш, родинын эрыкан илышыже верч тыршымаш, калыкын пиалже, захватчик-шамычым ужмо шудымаш—тевемо эпосын геройжо-шамычым куандарен.

Храбрый, йӧным мушо главный герой Давид чылам сенгыше арабский халиф Мысрамелик ваштареш шогалеш, ваш кучедалмашеш тудым пуштеш.

Но „Давид Сасунский“ эпосышто посна герой-шамыч гына ончыкталтын огытыл. Чыла событийлаште калык активно участвоватла.

„Давид Сасунский“ — тиде армянский калыкын создаватлыме поэмыже. Туштo 12 тӱжем стихотворный корно. Поэмыште ныл ужаш уло, нуно сасунец-шамычын ныл поколенийышт нерген каласат.

Поэма создаватлалтме жапыште литературный йылмылан черкын йылмыже — „грабар“ шотлалтын, тудым пеш шагалже умлен.

А эпосын йылмыже простой, чын, образный, кажнылан ынглаш лийше. Тышке калык шкенжын чыла поян фантазийжым пыштен.

Индеш курым годсек „Давид Сасунский“ эпос ик тукым гыч весыш передаватлалт толын.

Калык тудым шкенжын шочшыжо семын арален да мемнан кече марте конден. Эпосын первый записьшым 65 ий ончыч гына ышташ тӱналме.

Эпосын пеш шуко вариантше уло. Южо варнантшым шукерте огыл гына ыштыме.

* * *

„Давид Сасунскийын“ тӱжем ий теммыжым тений сентябрьыште пайремлаш тӱналыт. Тиде кугу пайремыш савырна.

Лач мемнан элыште гына калык-шамыч эрыкым, независимостьым, йӧратыме мландым муыныт, мемнан дене гына тыгай юбилей ден торжество-шамыч лийын кертыт.

Посна калык - шамычын культурышт да литературный наследийышт мемнан элыште чыла шемер калыкын достояниеже лиеш.

Калык-шамычын тыгай гениальный произведенийышт — Шота Руставелин „Витязь в тигровой шкуре“ поэмыже, „Слово о полку Игореве“ ден русский былина-шамыч, киргиз калыкын эпосшо „Манас“ мемнам пойдарат, мемнан кугу Родинысе калык-шамычын эртыше илышыштым сайынрак палаш полшат.

Перерыв годым 9-ше школышто (Йошкар-Ола).
Фото М. Чуршуковын.

„Спокойно, снимаатлем!“
Фотоэтюд М. Чуршуковын.

Чыла нерген кӱчыкын

● **ВОЙНАН** первый куд кече жапыштыже 14 торговый пароход-шамычым пуртен колтымо. Нунын кокла гыч 8 пароход Английын, 4—Германийын, 1—Францийын, 1—Грецийын.

● **ФРАНЦИЙЫН** школлаштыже занятий 2 октябрьыште гына тӱҥалеш.

● **РУМЫНИЙЫШКЕ** Польша гыч шуко беженец-шамыч миеныт, нунын коклаште салтак-шамычат улыт. Беженец-шамычлан специальный лагерьым ыштыме.

● **ТЯНЬЦЗИНЬЫШТЕ** наводнений лийме дене ремонтышто улшо 130 японский самолет-шамыч пытеныт. Тыгак 3 тылзылан ситале горючият вӱд дене йоген каен.

● **ЭСТОНИЙЫН** текстильный фабриклаже гыч шуко пашазе-шамычым луктын колтымо. Шуко пашазе-шамычын паша стажышт 12 гыч 30 ий марте.

● **КИТАЙЫН** Хокшань олаштыже илыше 65 ияш Фынь Чуань кугыза мирный китайский калыкым японец-шамычын янлыкла бомбардироватлымыштлан вашмутым пуэн, шкет эргыжым китайский армийыш колтен.

Футбол дене „СССР кубокым“ „РСФСР кубокым“ да СССР первенствым кӧ налын?

Тений футбольный сезон тӱҥалмекак „СССР кубоклан“, „РСФСР кубоклан“ да СССР первенстволан модмаш тӱҥале.

„СССР кубоклан“ модмаште Союзын 2 тӱжем утла командыже-шамыч участвоватленыт. 12 сентябрьыште Москваште финальный модмаш лийын. Тыште кодшо ийын „СССР кубокым“ налше московский „Спартак“ да Ленинградын „Сталинец“ командыже вашлийныт. „Спартак“ команда 3:1 счет дене сеҥен. Тиде командылан футбол дене „СССР кубокым“ пуэныт.

Тыгак „РСФСР кубоклан“ модмаш эртен. Тиде „Кубокым“ Воронеж олан „Динамо“ командыже налын.

Кубок-шамычлан модмаш деч посна футбол дене СССР первенстволан модмаш эртыш. Тыште Москван „Динамо“ командыже первый верыш лектын.

Мыланна возат

Мемнан классна молан лӱшка?

Мемнан классыште кече мучко эре лӱшкымаш: кучедалыт, кычкыркалат, партым перкалат. Тунемше-шамыч окна гыч коштедат, урок годым кочкын шинчат, туныктышым огыт колышт. Мемнан классыште Замигулов Шура тунемеш. Тудо сайын тунемеш гынат, лӱшкен коштеш, ӱдыр-шамычым кыра. Кунам йоча-шамыч тудлан „Тыге ыштылаш ок йӧрӧ“ маныт, тудо чарнышаш олмеш, эшеат кучедалаш велә пижеш. Кӧ „туныктышылан ойлем“ манеш гын, тудым кыра. Теве мемнан Замигуловна могай.

Урок годым туныктышо коридорыш лектеш гын,

пӧр‘еҥ йоча-шамыч лӱшкаш тӱҥалыт. А шкешт туныктышылан: „Ӱдыр-шамыч лӱшкат“, манын каласат.

Головенкова Лида.
Сернур начальный школа.

Митян киноаппаратше

Иванов Митя 7-ше „Б“ классыште тунемеш. Тудо классыште эн примерный отличник велә огыл, но тыгак кид пашалан эн мастар тунемше. Кодшо ийын Митя педальный автомобильым ыштыш, авиамодельым, молымат ыштылеш ыле. Шукерте огыл тудо киноаппаратым ыштен.

Аппарат ончылно кок яндау уло. Нунын коклаште кагаз дене ыштыме лента. Тудым шупшылат,—лампе тул волгалтарыме дене раш сӱрет-шамыч лектедат. Сӱретшым Митя шкеак сӱретлылын. Тудын кинокартиныже движенийан огыл. Садлан Митя движенийан картиным ышташ пижеже.

Семенов Васлий.
Ронго район,
Руя-Сола НСШ.

У марла книга-шамыч

Тений июль ден август тылзылаште Маргосиздат марий йылме дене икмыняр стих-шамыч сборник ден пьеса-шамычым луктын. Нуно теве могай книга улыт: **В. Рожкинын** „Пелеҥме муро“ стих-шамыч сборникше. Тиде сборникышке йоча-шамычлан келшыше 14 стихым пуртымо. Акше 1 теҥге. **Макс Майнын** „Пеледше мланде“ лӱман сборникыштыже 32 стих уло, нунын коклаште шымытше йоча-шамычлан возымо. Акше 1 теҥге.

3 пьеса-шамыч лукмо улыт: **Н. Ивановын** „Родина верч“ лӱман 4 кыдежан, 5 сӱретан пьесыже, **Георгий Ефрушын** 4 кыдежан, 9 сӱретан „Тушманын кышаже“ (нинынат акышт 1 теҥге), да Ефрушынак 3 актан, 6 суретан „Эҥыремышвод“ пьесыже-шамыч.

Тидын деч посна рушла гыч кусарыме кок антирелигиозный пьеса-шамыч да Тургеневын „Муму“ произведенийже-шамыч ужалымашыште улыт. Те нине книга-шамычым Йошкар-Оласе 1-ше ден 2-шо номеран книга магазиныште налын кертыда. Але тыгай адрес дене выписыватлен кертыда: г. Йошкар-Ола, ул. Советская, 54, КОГИЗ.

Польшысо военный действий

Варшава деч западыштыла улшо германский войска дене лийше Ассошиэйтед пресс агентствын корреспондентше 13-шо сентябрьыште тыге увертарен: Кум германский дивизий Познанский воеводство да коридор гыч наступатлыше 50 тӱжем еҥан польский войска-шамыч ваштареш атакым ыштен шогат.

Варшава олашке Германийын автобронетанковый дивизийже пурен. Садлан 10 сентябрьыште польский артиллерий Варшава ӱмбак лӱлдын. Тиде лӱлтмылан кӧра германский автобронедивизий олан тӱр уремлашкыже кораҥын. Кечывал деч вара германский бомбардировщик-шамыч германский граница дене фронт коклаште, тыгак Люблин ола ӱмбалне чарныде чоҥештылыныт да бомбардироватленыт. Ассошиэйтед пресс агентствын корреспондентше Польшысо положений нерген тыге увертара: „Мый чыла вере ужынам, поляк-шамыч ятыр талын кучедал шогеныт. Немыч-шамычын писын ончыко каен шогымышт ӱмбачат польский территорийын кажне дюймыжо аралалт шоген. Кредалмаш-шамыч, польский граница гыч тӱҥалын, кызытсе бой лийын шогышо линий марте гаяк кажне ола ден ялла йыр лийын шогеныт. Шӱдӧ дене кресаньык сурт-шамычым йӱлалтыме. Чыла вере йӱлен колышо кап-шамыч кият...“

Варшавысе положений

Вильно гыч Варшавысе положений нерген тыге увертарат: олаште чыла вере баррикада-шамыч ышталтыт. Трамвайный вагон-шамыч, кумыкталтше грузовик-шамыч, савырен оптымо мостовой-шамыч—олам йыр авырыше германский войска-шамычлан пурашышт мешайышаш улыт. Баррикадым оласе вооруженный гражданский населений ыштa да арален шога. Польский столицыште гражданский стрелок-шамычын отрядыштым формироватлыме. Нуно пӧрт ӱмбалне, нӧрӧплаште засадыште улыт. Варшавын шуко районлаштыже кугу пожар лиеден.

Германия ден Франция коклaсе военный действий

Гавас агентствын (Парижыште) 12-шо сентябрьлан увертармыже почеш пале: французский войска-шамыч ончыч налме германский территорийыш пеҥгыдемдалтыт. 13-шо сентябрьыште Рейн гыч Мозель марте улшо фронтышто операций-шамыч французский войска-шамычым Саарбрюккенын кок велыштыжат ончыко каяш тарватеныт.

Ребус

Калык туштo-шамыч

1. Тулешат ок йӱлӧ, вӱдешат ок йом.

2. Чондымо пеленат пижын, чонан пеленат пижын.

Колтен В. БЕРДНИКОВ.
Иошкар-Ола.

3. Кормыжыш пура, комдыш ок пуро.

Колтен В. НЕКРАСОВ
Морко район,
Изикугунур начальный школа.

Тӧрлатымаш

„Ямде лий“-ын кодшо номерыште печатлыме Ворошилов йолташын статьяштыже (2-шо страница) йоҥылыш уло. Пытартыш колонкын кӱшыч шотлымаште 14-ше корныжым тыге лудман: „...средний ден неполный средний школлаште...“

Редакций.

Отв. редактор—
И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Марглавлита № А—802. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.